

Lietuviško kultūros paveldo išsaugojimas užsienyje

Rimtai ir organizuotai rūpintis lietuviško kilnojamojo ir nekilnojamojo paveldo išseivijoje išsaugojimu pradėta JAV pirmame šio amžiaus dešimtmetyje dėka Dalės ir Algio Lukų. Būdama bibliotekininkė ir JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė 2006-2009 metais, Dalė [\[1\]](#) nutarė Kultūros taryboje įsteigti archyvų reikalų komitetą. Dipukų karta, kurios daugelis atstovų kūrė lietuvišką kultūrą JAV, jau buvo pradėjus išmirti. Ji galvojo, kad jų darbo ir kūrybos palikimas yra svarbi Lietuvos istorijos dalis ir turi būti išsaugotas. Dalė greitai pastebėjo, kad Kultūros taryboje archyvams nebeskiriami pakankamai dėmesio ir laiko, tad siūlė įsteigti atskirą komitetą rūpintis archyvais. LB Krašto valdyba tokį pasiūlymą 2010 m. gegužės mėnesio 19 d. posėdyje priėmė ir tokiu būdu atsirado Archyvų reikalų komitetas. Komiteto pirmininku (-e) oficialiai tapo JAV LB Krašto valdybos vicepirmininkas (-ė) archyvams. Pirmąjį komitetą sudarė: Dalė Lukienė (pirmininkė), Daiva Barzdukienė, Danguolė Kviklytė, Dalia Cidzikaitė, Augustinas Idzelis, Saulius Kuprys, Vytautas Bieliauskas, Ramūnas Kondratas ir Stanley Balzekas, Jr.

Dr. Ramūnas KONDRATAS, mokslo istorikas ir muziejininkas, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos pirmosios nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos pirmininkas, Lietuvių katalikų mokslo akademijos užsienyje valdybos narys

PASAULIOLIETUVIS.LT

Organizuotos veiklos pradžia

Archyvų komiteto tikslai buvo sudaryti ilgalaikius archyvinės medžiagos surinkimo, išsaugojimo ir skaitmeninimo planus; ieškoti finansavimo tiek šiuo metu jau egzistuojantiems archyvams ir centrams, tiek pavieniams projektams, susijusiems su JAV lietuvių kilnojamojo paveldo išsaugojimu; palaikyti glaudžius ryšius su Lituanistikos tyrimo ir studijų centru (LTSC) Čikagoje ir su Amerikos lietuvių kultūros archyvu (ALKA) Putname, Konektikute; bendradarbiauti su Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba, Lietuvos centriniu valstybės archyvu (LCVA) ir kitais valstybiniais archyvais, mokslo ir kultūros centrais, bibliotekomis; rengti susirinkimus, konferencijas ir konsultuoti paveldo saugojimo ir tvarkymo klausimais.

Komitetas aktyviai veikia - organizuoja susirinkimus ir konferencijas JAV bei dalyvauja Lietuvoje surengtose konferencijose archyvų klausimais. Dabartinė JAV LB vicepirmininkė archyvų reikalams yra Regina Butkus. Šių metų birželio 27 d. Kauno regioninis valstybės archyvas kartu su Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba surengė respublikinę konferenciją „Archyvai ir archyvarai dabarties iššūkių akivaizdoje“. Joje buvo diskutuojama apie šių dienų Lietuvos ir išeivijos archyvų aktualijas, archyvų kaupimo ir sklaidos klausimus ir institucijų ir rinkinių istoriją.[\[2\]](#)

Algis ir Dalė Lukai. Asmeninio archyvo nuotr.

PLB archyvų klausimai

Rūpinamasi buvo ne tik JAV, bet ir pasaulio lietuvių kultūrinio paveldo išlikimu ir saugojimu. Tais pačiais 2010 m., kai buvo įsteigtas JAV LB Archyvų komitetas, PLB pirmininkė Regina Narušienė pakvietė mane kaip JAV LB Krašto valdybos archyvų komiteto narį skaityti pranešimo PLB ir PLJS pirmininkų suvažiavime Vilniuje (2010 m. liepos 29 d.) „Kaip tvarkyti PLB kraštų archyvus“^[3]. Tuomet teigiau, kad nereikės kurti naujos strategijos, bet pažiūrėti, kaip išsivystys tada svarstyta „Globalios Lietuvos strategija“. „Globalios Lietuvos strategijos“ penktasis uždavinys buvo rūpintis archyvų užsienyje išsaugojimu; padėti užsienio lietuvių organizacijoms sutvarkyti lietuvių archyvus užsienyje, juos perkelti į skaitmeninę erdvę. Ši strategija buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Ją kuruoja Užsienio reikalų ministerija.

2011 m. gegužės 10 d. buvo pasirašytas PLB valdybos ir Lietuvos archyvaro tarnybos „Užsienio lietuvių archyvų tvarkymo ir panaudojimo veiksmų planas“. Jį pasirašė PLB valdybos pirmininkė Regina Narušienė ir Lietuvos vyriausiasis archyvaras Ramojus Kraujelis. Šis svarbus dokumentas numatė užsienio lietuvių archyvų tvarkymo etapus, šių archyvų perkėlimo į informacinę erdvę priemones ir būdus, atliekamus darbus koordinuojančias organizacijas ir asmenis, jų pareigas ir atsakomybę. Plane numatyti veiksmai buvo susieti su „Globalios Lietuvos“ 2011-2019 metų programa.

Įgyvendinti šiam planui iš PLB pusės, pirmininkė Regina sudarė PLB archyvų darbo grupę ir jai pirmininkauti paskyrė JAV Kongreso bibliotekos darbuotoją Daivą Barzdukienę. Jau ir anksčiau Daiva buvo viena iš pirmųjų, besirūpinančių pasaulio lietuvių archyvų likimu. Ji sudarė anketą ir ją išsiuntinėjo į kraštus, kuriuose veikė lietuvių bendruomenės. Anketos rezultatai buvo trumpai aptarti PLB pirmininkų suvažiavime 2010 metais. Kiti Archyvų darbo grupės nariai buvo Ramūnas Kondratas, Dalė Lukienė ir Giedrė Milerytė iš VDU Lietuvių išėivijos instituto.

LIETUVIŲ KULTŪRINIS PAVELDAS AMERIKOJE

LITHUANIAN CULTURAL LEGACY IN AMERICA

Algio Luko redaguotas fotoalbumas

Darbo grupė paruošė ir skyriams išsiuntė keletą svarbių dokumentų: „Pasaulio lietuvių bendruomenės kraštų archyvo tvarkymo atmintinę“, „Ką laikyti ir kaip sutvarkyti“, „Asmeninio fondo (archyvo) kaupimo gairės“ ir klausimyną apie užsienio lietuvių archyvus. Paralelinis projektas Lietuvoje buvo „Sietynas“ – pasaulio lietuvių archyvų žinynas. Projektą vykdė VDU išėivijos institutas. Dalia Kuiziniene ir Giedrė Milerytė paruošė anketą/klausimyną rinkti informacijai apie užsienio lietuvių archyvus ir daiktus Lietuvos institucijose (archyvuose, bibliotekose, muziejuose). Šių klausimynų informacija buvo pateikta Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybai ir paskelbta jos administruojamoje elektroninio archyvo informacinėje sistemoje (archyvai.lt/iseivijos-fondai.html). Darbo grupė baigė darbą pasibaigus Reginos Narušienės kadencijai.

Nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas

Kilnojamasis kultūros paveldas daugiausia siejamas su knygomis, dokumentais, garso ir vaizdo medžiaga, meno kūriniais ir muziejinėmis vertybėmis. Jis dažniausiai yra saugomas archyvuose, bibliotekose, muziejuose. Nekilnojamuoju kultūros paveldu laikomi paminklai, pastatai ir pastatų grupės (ansambliai), vietovės.

Akstinas rūpintis Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimu JAV buvo 2002 m. spalio 15 d. Vilniuje pasirašytas „Susitarimas dėl tam tikrų kultūros objektų apsaugos ir išsaugojimo“ tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės. Pirmame susitarimo straipsnyje rašoma, jog kiekviena šalis imsis atitinkamų veiksmų, „kad apsaugotų ir išsaugotų visų nacionalinių, religinių ar etninių grupių, kurios gyvena ar gyveno jų teritorijoje, įskaitant per Antrąjį pasaulinį karą vykdyto genocido aukas, kultūros paveldą.“ „Kultūros paveldas“ apibūdinamas kaip religinių apeigų vietos, istorinę vertę turintys objektai, paminklai, kapinės ir mirusiesiems pagerbti skirtos vietos bei su visu tuo susijusi archyvinė ir kitokia autentiška dokumentinė medžiaga. Susitarimo vykdomasis atstovas Lietuvoje yra Kultūros ministerija, o JAV Jungtinių Valstijų komisija Amerikos paveldui užsienyje išsaugoti.

Vienas iš pirmųjų uždavinių buvo sudaryti saugotinių vertybių JAV ir Lietuvoje sąrašus. JAV gana greitai sudarė sąrašą objektų, kurie turi būti saugomi Lietuvoje, ir pateikė jį su diplomatine nota 2006 m. spalio 23 d. Sąraše, kurį sudaro 19 lapų, daugiausia surašytos žydų sinagogos, kapinės ir masinės žudynių vietos.

Lietuviai rengdami savąjį Sąrašą užtruko labai ilgai ir iki šiol jis dar galutinai neužbaigtas. Statybos inžinierius Algis Lukas (g.1937) pirmasis parodė iniciatyvą JAV, pradėjo fotografuoti lietuvių kultūrinį paveldą ir subūrė grupę bendradarbių rašyti tekstus apie lietuvių kultūros centrus, bažnyčias, vienuolynus, jaunimo stovyklas, nekilnojamąjį meną, paminklus ir koplytstulpius bei kapines. 2009 m. lietuvių ir anglų kalbomis Algis suredagavo ir išleido didelio formato fotoalbumą *Lietuvių kultūrinis paveldas Amerikoje*.[\[4\]](#)

Lietuvoje prie šio dokumentavimo proceso ženkliai prisidėjo du Augustino ir Aistės Žemaičių sukurti projektai: 2012 m. pradėta svetainė *Gabalėliai Lietuvos*, kuri apima 40 šalių, ir jų skaičius nuolat auga, ir 2017 m. pradėtas lietuviškų vietų JAV ir Kanadoje interaktyvus internetinis žemėlapis *Tikslas - Amerika*. Per savo

keliones-ekspedicijas Žemaičiai jau aplankė virš tūkstančio lietuviško paveldo vietų užsienyje, fotografuodami, filmuodami, paskui detaliai aprašė paveldo objektus savo interneto svetainėse ir pateikė surinktą medžiagą ir kituose socialiniuose tinkluose (*Facebook* ir *YouTube*). Savo aprašams jie taipogi renka informaciją archyvuose, bibliotekose, išėivijos laikraščiuose, senose knygoose.

Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo JAV sąrašo (toliau - Sąrašas) sudarymo, įteisinimo ir pateikimo JAV darbai artėja prie pabaigos. Atsižvelgdama į tai, kad kai kuriems objektams JAV grėsė ir vis dar tebegresia išnykimas, JAV LB ėmėsi iniciatyvos, sudarė specialią komisiją šiam Sąrašui peržiūrėti bei patikslinti, toliau siekti jį įteisinti. Jai vadovauja Niujorke gyvenantis ir dirbantis architektas, restauratorius ir kultūros paveldo specialistas Danius Glinskis.[\[5\]](#) Patikslintas Sąrašas buvo perduotas Valstybinei kultūros paveldo komisijai, kuri atliko jo ekspertinį vertinimą ir šių metų birželio 1 d. perdavė Kultūros bei Užsienio reikalų ministerijoms tolimesniems veiksams atlikti. Šiomet sudaroma tarpinstitucinė grupė šiems klausimams spręsti. Šių metų lapkričio 22 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje vyks renginys „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje - kaip (iš)saugoti?“ Sveikinimo žodį tars JAV LB Krašto valdybos pirmininkas Arvydas Urbonavičius, pranešimą apie Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo JAV sąrašo problematiką skaitys Danius Glinskis.

Jau trečius metus iš eilės Vilius Žalpis iš Portlando, Oregono valstijos, organizuoja jaunimo ekspedicijas „Šaknys“ tvarkyti apleistų lietuviškų kapinių JAV. Šiai veiklai įkvėpė Lietuvos projektas „Misija Sibiras“ - organizuojamos ekspedicijos į lietuvių tremties ir kalinimo vietas sutvarkyti apleistų kapinių, pastatyti atminimo simbolių. Šiais metais V. Žalpio vadovaujama ekspedicija vyko į Pensilvaniją.[\[6\]](#)

ALKA pastatas Putname, Konektikute. Žaros Girniūtės nuotr.

Kitų Lietuvos atminties institucijų veikla išsaugant išeivijos paveldą

Nuo 1994 m. Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos institutas vykdo išeivijos organizacijų ir atskirų asmenų kultūrinio, politinio ir mokslinio palikimo kaupimo, tyrimo, išsaugojimo ir eksponavimo funkcijas. Institute yra sukaupta didžiulė lietuvių diasporos kultūrinio palikimo dalis: išeivijos organizacijų ir asmenų archyviniai dokumentai, periodiniai leidiniai, knygos, garso ir vaizdo medžiaga. Institutas leidžia žurnalą „Oikos: Lietuvių migracijos ir diasporos studijos“; ruošia konferencijas, skirtas išeivijos organizacijoms ir veikėjams, rašytojams, mokslininkams. Šių metų gruodžio 8 d. vyks „Vytauto Kavolio dirbtuvių“ ketvirtasis seminaras, kurio tema – „Intelektualų misija nelaisvės metu ir dabar“.

Tame pačiame pastate Kaune (S. Daukanto g. 25), kuriame įsikūręs Lietuvių išeivijos institutas, nuo 2011 m. veikia Prezidento Valdo Adamkaus biblioteka-muziejus. Bibliotekoje kaupiamas archyvas ir istorinė medžiaga taps studijų objektu ir bus naudinga besidomintiems lietuvių išeivijos gyvenimu ir pastangomis keliant Lietuvos laisvės bylą, bei tiems, kurie tyrinės Lietuvos valstybės pirmojo dvidešimtmečio politinį, visuomeninį, ūkinį ir kultūrinį gyvenimą.

Nuo pat Nepriklausomybės atgavimo Maironio lietuvių literatūros muziejus Kaune, daugiausia dėka bibliotekininkės Virginijos Paplauskienės, kaupia, saugo,

tyrinėja ir eksponuoja išeivių literatūrą ir rašytojų archyvinį palikimą. Muziejuje dabar yra saugomi 41 išeivių rašytojų fondai: Birutės Pūkelevičiūtės, Kosto Ostrausko, Pulgio Andriušio, Stasio Santvaro, Stepo Zobarsko, Bernardo Brazdžionio, Henriko Nagio, Mariaus Katiliškio, Henriko Radausko, Antano Gustaičio, Jurgio Jankaus, Antano Vaičiulaičio, Antano Škėmos, Kazio Bradūno, Algirdo Landsbergio, Alfonso Nykos-Niliūno ir kitų.

Lietuvos meno muziejai renka, saugo ir eksponuoja užsienio lietuvių dailininkų darbus. Vilniuje yra Vytauto Kasiulio dailės muziejus ir Kazio Varnelio namai-muziejus.

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Vilniuje svariai prisideda prie išeivijos lietuvių kultūrinio paveldo išsaugojimo ir sklaidos. Nuo pat Nepriklausomybės atgavimo muziejus renka išeivių lietuvių literatūrą – knygas, periodinius leidinius, archyvinius dokumentus ir garso bei vaizdo medžiagą. Nuo 2014 m. biblioteka organizuoja diasporos tyrėjų seminarus. Pagrindinis seminarų tikslas suburti lietuvių išeiviją tyrinėjančius mokslininkus ir tyrėjus į vieną būrį, sukurti jiems galimybę pasidalyti savo vykdomais tyrimais, naujais atradimais, išleistomis knygomis, įvykusiomis ar dar tik planuojamomis kelionėmis. Seminaras vienija per 20 Lietuvos tyrėjų, kurie domisi lietuvių išeivija ir ją tyrinėja. Šiais metais įvyko jau aštuntasis seminaras.

Su lietuvių išeivija, ypač jos politine, visuomenine veikla, yra susijęs ir bibliotekoje veikiantis Adolfo Damušio demokratijos studijų centras. Nuo 2016 metų jis bibliotekoje organizuoja Politinių studijų dienas, ilgus metus rengtas JAV. Šiais metais vykusi dviejų dienų konferencija gilinasi į labdarystės, filantropijos tradiciją diasporoje ir Lietuvoje. Biblioteka leidžia su lietuvių išeivija susijusius leidinius.^[7] Taip pat rengia parodas, knygų pristatymus, kitus renginius. Biblioteka bendradarbiauja su Jonu Daugirdu iš Čikagos, kuris rūpinasi lietuvių išeivijos spaudos skaitmeninimu ir viešiniu (*spauda.org*). Amerikos lietuvių kultūros archyvo (ALKA) biblioteka Putname, Konektikute, yra Mažvydo bibliotekos filialas. Biblioteka yra pasirašiusi bendradarbiavimo sutartį su Litanistikos tyrimo ir studijų centru Čikagoje.

Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA) reikšmingai prisideda prie Alkos archyvų tvarkymo, beveik kas antrus metus pagal „Globalios Lietuvos“ programą siūsdamas pora archyvarių tvarkyti numatytiems archyvo fondams. Keletas Lietuvai svarbių fondų jau perduoti LCVA saugoti.

Pernai Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskelbė programą, pagal kurią šio amžiaus Lietuvos laisvės kovų istoriją liudijantys dokumentai turėtų būti ne tik surinkti ir išsaugoti, bet ir prienami visiems besidomintiems laisvės atgavimo ir demokratinės Lietuvos kūrimo istorija. Didelį postūmį šiam siekiui įgyvendinti duoda LCVA projektas „Sąjūdžio istorijos, neginkluotų pasipriešinimo ir kitos dokumentinės medžiagos paieška, kaupimas ir skaitmeninimas“. Lietuvos diasporos indėlis į Lietuvos laisvės bylą ir Nepriklausomybės atkūrimą yra labai didelis. Dėl to Vyriausybei yra labai svarbios mūsų žinios apie išeivijos lietuvių organizacijų, įstaigų, religinių bendruomenių ir atskirų žmonių išsaugotus su Lietuvos laisvės byla susijusius dokumentus, rezoliucijas, laiškus, leidinius, atsiminimus, mitinguose ir minėjimuose sakytas ir užrašytas kalbas, nuotraukas, vaizdo ir garso įrašus.[8]

Lietuvos nacionalinis muziejus (LNM) taip pat renka išeivijos lietuvių daiktų, knygų, dokumentų, fotografijų ir numizmatikos kolekcijas. Dalis jų bus eksponuojamos naujoje parodoje „Pasaulio dydžio Lietuva: mūsų migracijos“, atsidarysiančioje LNM Istorijos namuose šių metų lapkričio 22 dieną. Ši išskirtinė paroda skirta Lietuvos migracijos istorijoms nuo XIX a. vidurio iki šių dienų.

Daugelis kitų Lietuvos atminties institucijų – archyvų, bibliotekų, muziejų – turi kolekcijų, susijusių su lietuvių išeivija. Jas lengviausiai surasti per Lietuvos centrinio valstybės archyvo tinklapį (archyvai.lt/iseivijos-fondai.html).

Pastangų kaupti, išsaugoti, tyrinėti ir eksponuoti išeivijos lietuvių kultūrinį paveldą yra ganėtinais daug – tiek išeivijoje, tiek Lietuvoje. Kol kas geriausiai sekasi rūpintis kilnojamuoju paveldu įgyvendinant „Globalios Lietuvos“ programą. Nauja nekilnojamojo paveldo išsaugojimo politika ir strategija dar kuriamos ir neaišku, kada įsigalios ir kaip bus finansuojamos. Vis dėlto daugelis objektų JAV pagalbos gali ir nesulaukti, nes Sąraše daugiausia yra bažnyčios ir vienuolynai, o JAV bažnyčia ir valstybė atskirtos, tad labai sunku gauti kokios nors valstybinės paramos (lengvatų) išsaugoti bažnytiniam paveldui. Bet kilnojamas bažnytinis menas, kaip vitražai, galėtų būti išsaugomas Lietuvos muziejuose įgyvendinant „Globalios Lietuvos“ programą. Pastaruoju metų pagalbos vitražams išgelbėti prašė Šv. Juozapo lietuvių katalikų bažnyčios Voterberyje (*Waterbury, CT*), kuri šių metų rugsėjo mėnesį buvo uždaryta (veikė nuo 1905 metų), parapijiečiai.[9] Jokia lietuviška institucija JAV padėti negali. Ar Lietuva šį pagalbos šauksmą išgirs?

Geresnė žinia yra tai, kad Vilniuje šių metų spalio 18 d. Bostone išleistos visuotinės Lietuvių enciklopedijos archyvas buvo pripažintas nacionalinės reikšmės dokumentinio paveldo objektu ir įrašytas į UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą (Registracijos Nr. 83).[\[10\]](#) Bostono Lietuvių enciklopedijos archyvas yra saugomas Amerikos lietuvių kultūros archyve (ALKA) Putname, Konektikute.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

[\[1\]](#) Valančiūtė Janina. „Dalė Lukienė (1937–2014)“. *Mokslo Lietuva*. 2015 m. vasario 6 d., p. 10.

[\[2\]](#) Kučinskas Darius. „Archyvų konferencijoje Kaune – ir JAV lietuviai“. *Draugas*. 2023 liepos 6 d., p. 4.

[\[3\]](#) Kondratas Ramūnas. „Kaip tvarkyti PLB kraštų archyvus“. *Pasaulio Lietuvis*. 2010 m. 10/490, p. 12–13.

[\[4\]](#) Lukas Algis (red.). *Lietuvių kultūrinis paveldas Amerikoje/Lithuanian Cultural Legacy in America*. Amerikos lietuvių bendruomenės Kultūros taryba, 2009.

[\[5\]](#) Apie D. Glinskio veiklą įrašant Suvienijimo lietuvių Amerikoje (SLA) pastatą į Niujorko valstijos saugomo paveldo registrą ir jo darbą prie Sąrašo rengimo žr. Glinskis Darius. „SLA pastatas tampa paveldo paminklu Amerikoje“. *Tėvynė*. Vol. 116, Nr. 1, 2022, p. 6.

[\[6\]](#) Lapas Ramunė. „Šaknys 2023: Pensylvanija“. *Draugas*. 2023 rugpjūčio 24 d., p. 8–9 ir 14.

[\[7\]](#) Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija, 1945–2000 / Bibliography of Lithuanian exile press, 1945–2000. T. 2: Knygos užsienio kalbomis / J. Budriūnienė, S. Vėlavičienė. 2005. p. 355 [1].

Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija, 1945–2000 / Bibliography of Lithuanian exile press, 1945–2000. T. 1: Knygos lietuvių kalba / S. Vėlavičienė, B. Poškutė, E. Karalienė. 2002. p. 755.

[8] Ministrės Pirmininkės laiškas „Mielieji pasaulio lietuviai“. *Draugas*. 2022 gegužės 12 d., p. 3.

[9] Lapas Ramunė. „Kaip išgelbėti svarbu paveldą?“. *Draugas*. 2023 rugsėjo 2 d., p. 2 ir 15.

[10] „Bostono enciklopedijos archyvai - UNESCO pripažinimas“. *Draugas*. 2023 lapkričio 2 d., p. 2 ir 11.